

IX. LISTY DO REDAKCJI

O DEFINICJĘ FASZYZMU

„Faszyzm” — hasło w Wielkiej Encyklopedii Polskiej PWN Warszawa 1964, t. III, s. 594 - 596.

Autor daje na wstępie swego tekstu ogólną definicję faszyzmu. Przechodzi dalej do genezy terminu *fascismo*, oraz do omówienia warunków politycznych, gospodarczych i społecznych, w których zrodził się faszyzm. Następnie autor podaje cechy charakterystyczne fenomenu, szkicuje ideologię faszyzmu, charakteryzuje jego metody propagandowe, a dalej omawia technikę zdobycia i sprawowania władzy przez faszyzm. Z kolei artykuł traktuje o rozprzestrzenieniu się faszyzmu poza Niemcy i Włochy, o istocie polityki zagranicznej i wewnętrznej faszyzmu. W zakończeniu pracy wskazuje autor skutek historyczny faszyzmu i jego powojennych naśladowców i kontynuatorów.

Jak z tego wynika autor omawiając problematykę faszyzmu konstruuje typ idealny mówiąc o ogólnej strukturze ideologii faszystowskiej. Słusznie podkreśla cechy charakterystyczne wspólne wszystkim odmianom faszyzmu jako modyfikacji typu idealnego. Różnica polegałaby na odmienności źródeł, treści i haseł. I tak faszyzm włoski to model klasyczny, faszyzm niemiecki (hitleryzm) to typ możliwie najczystszy, wreszcie faszyzm poza Niemcami i Włochami — faszyzm w Hiszpanii oraz ruchy i partie faszystowskie w innych krajach, to tylko specyfika i odmiennosc pozostająca jednak w ramach typu idealnego. Swoiste mieszanki ideologiczne to klerofaszyzm (Austria, Portugalia) oraz faszyzacja jako przejaw tendencji do wprowadzenia faszyzmu (typu idealnego) — Polska. Autor przyjmuje a priori istnienia modelu idealnego faszyzmu, a następnie metodą dedukcyjną szuka cech uzasadniających zaliczenie tego właśnie państwa do typu państw faszystowskich. Słusznie czyni autor zaliczając do cech charakterystycznych faszyzmu: instytucjonalizację życia, zmitologizowany pogląd na nie i hierarchiczno-stanową strukturę społeczną. Natomiast nie bardzo można się zgodzić z tezą autora, że państwo korporacyjne miało być przeciwieństwem państwa kapitalistycznego. Teoretycy faszyzmu, szczególnie Rocco i Bottai, głosili, że państwo faszystowskie jest kapitalistyczne, ale jego ustrój korporacyjny zapewnia realizację interesów, zarówno kapitalistów, jak i robotników, na bazie narodowej wspólnoty interesów. Mussolini głosił, że państwo faszystowskie nie jest antykapitalistyczne, lecz antymonopolistyczne. Także stwierdzenie przez autora artykułu, że „faszyzm ucieleśniony w partii reprezentuje cały naród, co miało uzasadniać pełnię władzy Mussoliniego jako *duce*” nie jest chyba całkiem trafne. Legitymacją władzy Mussoliniego miały być osobiste kwalifikacje *duce*, jego bezpośredni stosunek do woli obiektywnej, do immanentnej Italianita. Mamy tu do czynienia z religią polityczną i ze świecką, unowocześnioną

formą charyzmy. Omawiając narodowy socjalizm (faszyzm niemiecki) autor nie wskazuje na C. Schmitta, Hubera i Koellreutera jako na tych, którzy tworzyli teoretyczną podstawę państwa stanu wyjątkowego.

Szkoda, że autor nie wymienia w artykule „Scritti e Discorsi” Mussoliniego, a także prac czołowego teoretyka faszyzmu włoskiego — G. Gentile. Literatura źródłowa dotycząca faszyzmu jest reprezentowana w niniejszej rozprawie w bardzo wąskim zakresie. Cytowane pozycje to przede wszystkim powojenna literatura polska (pięć pozycji na dziesięć cytowanych).

WIESŁAW KOZUB (Kraków)